სოციალური დაცვის სისტემის განვითარების პერსპექტივები და მისი შესაბამისობა ევროკავშირის სოციალური დაცვის სისტემასთან
Prospects for the development of the social security system of Georgia and its compliance with the EU Social Security system

ნინო გრიგოლაია - ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი,
თბილისის ღის სასწავლო უნივერსიტეტი
ნელი სესაძე - ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი

Nino Grigolaia - PhD of Economics, Professor,
Tbilisi Open university
Neli Sesadze - PhD of Economics, Assoc Professor,
Georgian National university

რეზიუმე: სოციალური დაცვის სისტემის განვითარება და ევროპული სოციალური დაცვის სისტემასთან მაქსიმალური დაახლოება საქართველოსთვის უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა. ამგვარმა სისტემამ უნდა მოიცვას სახელმწიფოს ყველა ღონისძიება და ქმედება, რომელიც მიმართულია ეკონომიკურად სუსტი ჯგუფების ცხოვრების საფუძვლების განმტკიცებისაკენ. სოციალურმა პოლიტიკამ მაქსიმალურად უნდა შეარბილოს საზოგადოებაში არსებული წინააღმდეგობები. შესაბამისად, საქართველოსათვის ამ სფეროს განვითარება და მისი ევროკავშირის სტანდარტებთან მისადაგება წარმოადგენს იმ მნიშვნელოვან გამოწვევასა და მოთხოვნას, რომელიც ევროკავშირის წევრობის მოპოვების გზაზე აუცილებელად არის შესასრულებელი.

საკვანძო სიტყვები: სოციალური სისტემა, სოციალური ინდიკატორები, ინდივიდუალური კეთილდღეობა

Abstraqt: Prospects for the development of the social security system of Georgia and its compliance with the EU Social Security system. The development of the social security system and the closer approximation with the European Social Security system is a crucial task for Georgia. This system should be cover all state activities addressed to economically weaker sections of the weak groups. Social

policies must maximally interfere with existing contradictions in society. Accordingly, Development of this field in Georgia and its compliance to EU standards is an important challenge and a requirement to be fulfilled on the path to EU membership. The basis of European social policy is the need for interaction of economic efficiency and social solidarity, On the basis of which the economic condition of Georgia will be created by a system of social protection, which will be in line with EU standards.

Key words: social system, social indicators, Individual welfare

საქართველოში ძირითად სოციალურ პრობლემად სიღარიბის დაძლევა სახელდება, ხოლო სოციალური პოლიტიკის სექტორულ სპექტრში ჯანდაცვის, განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის რეფორმირება განიხილება. ახლო წარსულში განხორციელებულმა არათანმიმდევრულმა რეფორმებმა, საკმაოდ წინააღმდეგობრივი სოციალური დაცვის სისტემა წარმოიქმნა. ერთი მხრივ, შემორჩა ძველი მექანიზმები და, მეორე მხრივ, გაჩნდა ახალი ელემენტების შემცველი სისტემა. სწორედ ამიტომ მოხდა ფუნქციათა აღრევა და მივიღეთ სოციალური დაზღვევის, სოციალური უზრუნველყოფისა და სოციალური დაცვის ელემენტების შემცველი გაურკვეველი სისტემა, რომელიც სასწრაფოდ საჭიროებდა რეფორმირებას.[66]

ევროკავშირისაკენ აღებული კურსი უკვე ნიშნავს ქართული საზოგადოების ოპტიმალური განვითარების პერსპექტივას, მაგრამ ამისათვის საკმარისი არ არის მხოლოდ ევროპელ პარტნიორთა ძალისხმევა. საჭირო ხდება სახელმწიფოს განვითარების საშუალოვადიანი და გრძელვადიანი განვითარების ახალი სტრატეგიების შემუშავება. სწორედ ამაზეა დამოკიდებული, თუ როგორ იცხოვრებენ საქართველოს ახლანდელი და მომავალი თაობები, ამიტომ ის უნდა იყოს კარგად გააზრებული და დასაბუთებული.

---

[66] გოგიშვილი უ. „სოციალური დაცვის ევროპული მოდელები“ ჟურნ. „ეკონომიკა და ბიზნესი“ . 2012 გვ. 87-105

ქვეყნის ეკონომიკის განვითარება ვერ იქნება სტაბილური და ვერ მიგვიყვანს ცხოვრების უკეთეს პირობებამდე, თუკი არ მოწესრიგდება სოციალური ინფრასტრუქტურა. ეს ფაქტორი უნდა იქცეს გრძელვადიანი განვითარების წინაპირობად. დღევანდელი ეკონომიკური მდგომარეობის მოდერნიზება უნდა მოხდეს იმასათვის, რომ მომავალი იქნეს უზრუნველყოფილი, სადაც სოციალური და ეკონომიკური ასპექტები მოსახლეობის ყველა ფენას თანაბრად მოიცავს და საყოველთაო კეთილდღეობის ფუნდამენტს შექმნის. ევროკავშირში, დაახლოებით 400 ინდიკატორი არსებობს, რომლებიც სოციალურ სისტემას მოიცავს. ინდიკატორთა სისტემა საერთო კეთილდღეობის პირველი რიგის საზომად ითვლება. კეთილდღეობის ცნების ქვეშ იგულისხმება გარკვეული ობიექტური ცხოვრების პირობებით შექმნილი «ინდივიდუალური კეთილდღეობა», დაფუძნებული მოქალაქეთა სუბიექტურ შეფასებებზე.

იმისათვის, რომ სამომავლოდ მაინც მოხერხდეს საქართველოს სოციალური დაცვის მაჩვენებლების შედარება ევროკავშირის ქვეყნების ანალოგიურ მაჩვენებლებთან, პირველ რიგში, უნდა მოხდეს სოციალური ინდიკატორების სისტემის ფორმირება და ევროკავშირის ერთიან სისტემაში ჩართვა. ევროკავშირის სოციალური დაცვის კომიტეტმა ჯერ კიდევ 2001 წელს შეიმუშავა ინდიკატორთა ერთიანი სისტემა. მნიშვნელოვანი იქნება საქართველოს სტატისტიკის მაჩვენებლებში ისეთი სოციალური ინდიკატორების ჩართვა, რომლებიც შემდეგ 4 ძირითად კატეგორიაშია გაერთიანებული:

1. შემოსავლების განაწილება და სოციალური რისკებისგან დაცვა;
2. სამუშაო ძალის ბაზარზე ჩართვა;
3. სასწავლო და საგანმანათლებლო შანსები;
4. სქესთა გათანაბრება.

ასევე აუცილებებლია, ევროპული კანონმდებლობის ჰარმონიზაციისა და ორგანიზაციულ-სტრუქტურული რეფორმების პარალელურად, სტატისტიკის მეთოდოლოგიაც დაუახლოვდეს ევროპულ სტანდარტებს.

ქვეყანაში უნდა მოხდეს არსებული სოციალურ-ეკონომიკური პროგრამების და სამოქმედო გეგმების არა მოკლევადიან მიზნებზე ორიენტირება, არამედ მათი გრძელვადიანი განვითარების პროგნოზირება. საზოგადოებამ უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება არა იმის შესახებ, შევქმნათ თუ არა კეთილდღეობის მქონე საზოგადოება, არამედ _ კეთილდღეობის რომელი მოდელი იქნება ყველაზე შესაფერისი საქართველოსთვის. მსოფლიოში არსებული მოდელების განხილვისას, ჩანს, რომ სოციალური თანასწორობის მიზანია, მოქალაქეების დაცვა კონიუნქტურული და სტრუქტურული კრიზისებისგან. რომელიმე კონკრეტული სოციალური დაცვის მოდელის დანერგვა საქართველოში ასე თუ ისე ლოგიკურია რადგან მათ ახასიათებთ ისეთი ნიუანსები, რომელთა გადმოტანა ქართულ რეალობაში გაუმართლებელია. იმისათვის, რომ მოხდეს საქართველოსთვის მაქსიმალურად მორგებული მოდელის შერჩევა და დანერგვა, საჭიროა თითოეული მოდელის (დადებითი და უარყოფითი ნიუანსებით) გაანალიზება. საქართველოსათვის სოციალური დაცვის მოდელის კონსტრუქციისთვის ცენტრალურ რგოლს ეროვნული შემოსავლის განაწილება წარმოადგენს. აუცილებელია მოხდეს შემოსავლების განაწილების მოდელის ტრანსფორმაცია, რადგან ბოლო პერიოდში ქვეყანა ფაქტობრივად მდიდრებად და ღარიბებად დაიყო, საშუალო ფენა კი თითქოს სადღაც გაქრა. თუმცა, სკანდინავიური მოდელის ფარგლებში ყველაზე უკეთ ხერხდება შემოსავლების განაწილება, აქ ისიც უნდა გავითვალისწინოთ, რომ აღნიშნული მოდელის მოქმედების აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენს მაღალორგანიზებული საზოგადოება, რომელიც მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლებაზე ზრუნავს. მაგრამ, ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ ლიბერალური მოდელის მქონე სახელმწიფოებს (აშშ-სა და დიდ ბრიტანეთს) სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების მართვის ბერკეტები ხელთ არ უპყრიათ. უბრალოდ, მათი სახელმწიფოებრივი მიდგომიდან გამომდინარე, ისინი ამჯობინებენ, ნაკლები დოზით ჩაერიონ საბაზრო პროცესებში, ამით კი საზოგადოების როლი გაზარდონ, რაც არასახელმწიფოებრივ სექტორში ძლიერი ინსტიტუტების არსებობას გულისხმობს. ამის წინაპირობების შექმნას კი თავად სახელმწიფო უნდა ახდენდეს:

მწყობრი კანონებისა და ხელშემწყობი გარემოებების ჩამოყალიბებით. სოციალურ-დემოკრეტიული მოდელის მქონე ქვეყნებისგან განსხვავებით, ლიბერალურ სახელმწიფოებს არა აქვთ ძლიერი სოციალური კანონმდებლობა და პროფკავშირების როლიც შედარებით სუსტია ქვეყნის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში. თუმცა სოციალური პოლიტიკის განხორციელებისას, სახელმწიფო საკმაოდ ქმედით ღონისძიებებს ატარებს. ლიბერალურ მოდელში სოციალური დაცვის სისტემის ძირითადი თავისებურება ისაა, რომ ის არ ითვალისწინებს გარკვეულ პროგრამებზე (საპენსიო, სამედიცინო დაზღვევის, ინვალიდობის პენსიის და ა.შ.) მიმართულ ცალკეული სადაზღვევო შენატანების არსებობას. ამ პროგრამების დაფინანსების ყველა ხარჯი იფარება ერთიანი სოციალური გადასახადიდან, რომელიც შემდგომ მიემართება სოციალური დაცვის განსაზღვრული სფეროს საჭიროებაზე. კონსერვატიული მოდელის დანერგვა გერმანიაში საკმაოდ ეფექტიანი აღმოჩნდა. ბისმარკისეულ მოდელს საფუძვლად დაედო სოციალური დაზღვევა, რომელიც მოიცავდა ხელფასის, საპენსიო ასაკის, სოციალური სტანდარტების შესაბამისი პენსიის ოდენობის, შემწეობებისა და სამედიცინო დახმარების ხარისხის განსაზღვრას. შემწეობის (დახმარების გაწევის) პრინციპი მდგომარეობს იმაში, რომ სოციალური დახმარების მიღება, ყველას შეუძლია, ვინც თვითონ ვერ ართმევს თავს ყოფით სირთულეებს. ისევე, როგორც სოციალური უზრუნველყოფის პრინციპი, ეს პრინციპიც სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაფინანსებას ითვალისწინებს. ეს ნიშნავს, რომ შემწეობა დიდწილად ქვეყნის ბიუჯეტზეა დამოკიდებული და რთულ პირობებში ის შესაძლოა მნიშვნელოვნად შემცირდეს.

როდესაც განვიხილავთ ევროპულ სოციალურ პოლიტიკას აუცილებლად უნდა ავღნიშნოთ, რომ მის საფუძველში ჩადებულია ეკონომიკური ეფექტიანობისა და სოციალური სოლიდარობის ურთიერთთავსებადობის აუცილებლობა. აქცენტი კი კეთდება ევროპის სოციალური პოლიტიკის დაბალანსებულ განვითარებაზე, ტრანსპარენტულობასა და ყველა წევრი ქვეყნის ინტერესების დაცვაზე.

სწორედ ამ პროცესების გათვალისწინებითა და სხვა ქვეყნების

გამოცდილების შესწავლით, იქნება შესაძლებელი შემდგომში საქართველოს ეკონომიკური პირობების მისადაგებით შეიქმნას სოციალური დაცვის ისეთი სისტემა,რომელიც ევროკავშირის სტანდარტებთან შესაბამისობაში იქნება.

საქართველოს თანამედროვე მდგომარეობის გათვალისწინებით მართებული არ იქნება ყურადღების შეჩერება მხოლოდ ერთ მოდელზე და მისი ბრმად გადმოღება ქართულ რეალობაში.

საქართველო, სოციალური დაცვის სისტემის რომელ მოდელზე გააკეთებს არჩევანს, უნდა გამომდინარეობდეს ამ სფეროში სხვადასხვა ქვეყნების პრაქტიკული გამოცდილების გაზიარებიდან.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. სოციალური მომსახურების სააგენტო http://ssa.gov.ge
2. გელიტაშვილი ნ. „ევროკავშირთან თავსებადი სოციალური დაცვის მოდელი საქართველოში“ . თბილისი, 2011.
3. გელიტაშვილი ნ. საქართველოს გზა ევროპის სამეზობლო პოლიტიკიდან კოპენჰაგენის კრიტერიუმებამდე. ჟურნ. სოციალური ეკონომიკა. #5. 2006.
4. გოგიშვილი უ. „სოციალური დაცვის ევროპული მოდელები“ჟურნ. „ეკონომიკა და ბიზნესი“ . 2012 გვ. 87-105

5. Held M., Kubon-Gilke G., Sturn R. Normative und institutionelle Grundfragen der Ökonomik - Soziale Sicherung in Marktgesellschaften. Jahrbuch 5. Metropolis–Verlag. Marburg/Lahn. 2006.